

Концепція ефективності регіональної соціальної політики є вектором оптимізації цілей розвитку регіональних ринків праці. Вона сприяє вирішенню проблем перерозподілу робочої сили, місць прикладання праці (зайнятості) населення й формування гідних умов для реалізації людського потенціалу.

Література

1. Від соціального забезпечення до соціальної політики: Зб. наук. статей / Під ред. Я.А.Жаліла. – К.: „Сатсанга”, 2001. – 124 с.
2. Соколенко С. Новые производственные системы – эффективный путь подъема региональной экономики (мировой и первый отечественный опыт) //Нові виробничі системи і прискорений розвиток регіонів: Мат. міжнар. економ. форуму (м. Київ, 16 листопада 2001 р.). – К.: ЛОГОС, 2002. – С. 37–51.
3. Мікула Н. Єврорегіони: досвід та перспективи: Монографія. – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 222 с.
4. Фактори і механізми забезпечення конкурентоспроможності регіону: Наукова доповідь / НАН України, Інститут регіональних досліджень / Наук. ред. д.е.н., проф. П.Ю. Беленький. – Львів, 2005. – 145 с.
5. Фатхутдинов Р.А. Стратегический маркетинг: Учебник. – М.: ЗАО "Бизнес-школа "Интел-Синтез", 2004. – 640 с.
6. Скурятівський В.А., Палій О.М. Основи соціальної політики: Навч. посіб. – К.: МАУП, 2002. – 200 с.

УДК 330.3

В.В. КОМІРНА

Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

ЗАВДАННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

В Україні із запровадженням філософії соціально орієнтованої ринкової економіки та проголошенням євроінтеграційного курсу реформ ці процеси детермінують вибір моделей регіональної соціальної політики, впливають на поведінку її суб'єктів, відтак вимагають ґрунтовного вивчення.

Регіональні дослідження феномену політики, в яких різною мірою знаходять відображення соціальні аспекти, пов'язані з іменами О. Амоші, С. Бандура, П. Беленького, Є. Бойка, С. Вовканича, М. Долішнього, С. Дорогунцова, Ф. Заставного, С. Злупка, М. Козоріз, О. Кузьміна, В. Куценко, В. Кравціва, В. Мікловди, Н. Мікули, О. Новікової, О. Оксанича, М. Пітюлича, С. Писаренко, Я. Побурка, Л. Семів, О. Шаблія, М. Шаленко.

Метою статті є: дослідити вектори моделі регіональної соціально-економічної політики; визначити завдання регіональної соціально-економічної політики в Україні на сучасному етапі.

На відміну від традиційного, темпологічний підхід більш коректний щодо вирішення проблем впорядкування та гармонізації складного комплексу регіональних соціальних відносин з приводу включення інституціоналізованих і неінституціоналізованих суб'єктів регіональної соціальної політики (РСП) в

соціальне життя територіальних суспільних систем (ТСС). У його основу закладено дивізійний (лат. *divisio* – поділ, відділення) принцип територіальної організації суб'єктів РСП (від їх самоорганізації і неформальної регуляції до формування секторальної матричної структури) [1, с. 52].

Темпологічний вектор моделювання РСП орієнтований не на короткострокову перспективу, а носить дійсно стратегічний характер. Принципово важливе значення має той факт, що економічне забезпечення РСП будується на методології таких дисциплін, як регіональна економіка (з її проєкціями на економіку нормативну, інформаційну, інституційну, соціальну) та етична економіка. Це визначає особливості механізмів реалізації РСП, котрі включають формування нормативно-правової бази, гармонізованої з чинним законодавством держави; міжнародне співробітництво з питань РСП; участь у спільних з органами стандартизації різного рівня соціальних проєктах, націлених на розробку стандартів соціальної спрямованості для організацій різних організаційно-правових форм; створення належного методологічного та методичного забезпечення аналізу й прогнозу регіональних соціальних явищ та процесів, територіальної організації соціальної сфери ТСС – об'єктів РСП (передумови прийняття адміністративних рішень); розробку механізмів формування РСП (виявлення для кожного рівня регіональної влади властивих функцій та обов'язків; законодавче закріплення об'єктивних критеріїв РСП; створення системи регіональних соціальних стандартів – норм і нормативів; визначення регіональних особливостей територіальної організації та розвитку системи соціальних послуг формування системи); розробку інструментів реалізації РСП (визначення принципів формування та методів реалізації регіональних соціальних програм; створення структурних фондів РСП і розробка принципів їх діяльності); реалізацію регіональної кадрової політики, спрямованої на розвиток регіонального адміністративного менеджменту, формування системи навчання та перекваліфікації працівників, організацію робочих місць [2, с. 230; 3, с. 88].

Темпологічний вектор моделювання РСП дає змогу ефективно вирішувати проблеми у розрізі наступних напрямів:

- протидії тенденціям погіршення демографічної ситуації, гострим виявам депопуляції населення;
- запобігання зубожінню населення та мінімізації негативних проявів безробіття, особливо в депресивних районах;
- стримування процесу майнового розшарування населення в найбільш бідних і найбільш багатих регіонах;
- надання допомоги населенню регіонів, які опинилися в кризовій ситуації внаслідок стихійних бід, екологічних і технічних катастроф, соціальних конфліктів. Сприяння розвитку й вдосконаленню системи освіти на регіональному рівні (згідно з Національною доктриною розвитку освіти);
- регулювання міграційних процесів з урахуванням стратегічних завдань розвитку регіонів і їх геополітичного положення, стримування відтоку населення з депресивних районів;

- регулювання потоків вимушених мігрантів і біженців, а також координоване розміщення біженців і вимушених переселенців у районах, що мають для цього необхідні умови (відповідно до загальнонаціональної та регіональних (обласних) міграційних програм). Координації заходів міждержавної міграційної політики і завершення перегляду нормативно-правової бази України у сфері візової політики;

- здійснення заходів економічного та соціального характеру, спрямованих на збільшення тривалості життя та природного приросту населення в регіонах України;

- продовження роботи з адаптації міжнародних правових норм і угод у соціальній сфері, які визнала чи повинна визнати Україна (Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права 1966 р., Європейська соціальна хартія 1961 р. (1996 р.), Хартія Європейського союзу про основні соціальні права трудящих 1989 р., Кодекс соціального забезпечення 1990 р. та ін.) [4, с. 180].

Найважливішими завданнями регіональної соціальної політики є створення основ для підвищення рівня життя населення, державна підтримка збіднілих верств населення в районах, які не мають можливостей власними силами підтримувати належний рівень свого добробуту [5, с. 5].

Основними елементами соціальної політики є поетапне підвищення рівня мінімальних державних гарантій (заробітної плати, пенсій і допомог, їх регулярна індексація відповідно до зростання споживчих цін (інфляції)).

Головними цілями РСП у сфері доходів є [6, с. 96]:

- забезпечення максимально сприятливих економічних, правових, організаційних умов для зростання заробітної плати, пенсій, допомог й інших грошових доходів мешканців ТСС;

- стабілізація рівня життя населення, створення надійної основи для його підвищення у всіх регіонах України.

Регіонам, які не мають достатніх засобів для забезпечення гарантованого мінімуму доходів свого населення, необхідно додатково виділяти державні ресурси, обсяги яких повинні врахувати регіональні відмінності в мінімальних соціальних стандартах.

З метою мінімізації негативних наслідків розшарування суспільства регіональна політика повинна бути орієнтована на:

- вдосконалення податкової системи шляхом поступової відміни податків на кошти, що направляються організаціям на споживання, при одночасному посиленні податкового навантаження на індивідуальні, особливо надвисокі, доходи і майно фізичних осіб;

- розширення прав регіонів у регулюванні питань оплати праці на основі регіональних угод між об'єднаннями профспілок, працедавцями і державними органами виконавчої влади;

- введення на регіональному рівні системи страхування заробітної плати на випадок недієздатності працедавців виконувати зобов'язання з оплати праці;

- формування на рівні регіонів зон захисту кваліфікованої праці, умов безпеки праці як дієвого механізму протидії транснаціональним корпораціям, діяльність яких суперечить Конвенції МОП 1981 р. про безпеку та гігієну праці [7, с. 10].

Для реалізації завдань РСП у сфері рівня життя населення слід:

- запровадити в практику роботи регіональних органів державної влади та місцевого самоврядування модель регіонального соціального бюджету (як механізму планування соціальної політики та основних елементів соціального захисту території), в основі якої лежала б система державних соціальних стандартів і нормативів (раціональних), спрямованих на реалізацію закріплених Конституцією України та законами України основних соціальних гарантій;

- прийняти до уваги, що найважливішим напрямом роботи в стратегії подолання бідності є політика доступу до землі, мікрокредитів та інформації.

Особливо важливою умовою підвищення рівня життя мешканців ТСС є збереження відносної стабільності у сфері зайнятості. Нова ситуація, що склалася в Україні під тиском глобалізації у даній сфері, змушує визнати особливу її роль у формуванні нового міжнародного поділу праці, зосередити аналіз на його специфічних проявах у розвитку регіональних ринків праці України. Слід активізувати моніторингові дослідження стосовно виявлення тенденцій формування ринків віртуальних робочих місць та вторинних ринків робочої сили в Україні. Усі завдання РСП у сфері зайнятості слід розглядати як можливості реалізації близької та віддаленої перспективи.

На найближчий період основними завданнями РСП в сфері зайнятості є:

- переведення вивільнюваних працівників на підприємства галузей, що розвиваються, організація професійної підготовки кадрів для нових прогресивних виробництв;

- захист трудових прав працівників неспроможних підприємств, ефективна підтримка громадян, що втратили роботу, їх професійна переорієнтація.

На віддалену перспективу основним напрямом регіональної політики в сфері зайнятості є створення робочих місць у галузях, що розвиваються, в сфері обслуговування, в організаціях ринкової інфраструктури.

Основне навантаження в реалізації заходів з підвищення зайнятості населення лежить на регіональних органах державної влади. Регіональна політика в цій сфері полягає в регулюванні процесу вивільнення робочих місць у тих регіонах, де через структурні особливості господарського процесу чи зміни державної економічної політики виникає особливо гостра ситуація із зайнятістю населення, для зміни якої місцевих сил і можливостей недостатньо. Центральні органи державної влади повинні брати активну участь у здійсненні заходів у сфері зайнятості в районах концентрації державних організацій, що належать до галузей природних монополій і військово-промислового комплексу.

У всіх регіонах з високим рівнем соціальної напруги необхідно контролювати процес банкрутства збиткових підприємств і при необхідності

підтримувати їх шляхом видачі пільгових кредитів на розвиток виробництва, дотації на виплату мінімальної заробітної плати. Особливу увагу слід приділяти організаціям містоутворюючих галузей, що є основою життєдіяльності населення малих і середніх міст. Фундаментом РСП має бути посилення ролі державного регулювання шляхом розробки генеральної та територіальних схем планування території України, генеральної і територіальної схем збереження та створення нових робочих місць.

У слаборозвинених працездатних районах необхідно надавати підтримку розвитку дрібнотоварного виробництва як у міській, так і сільській місцевості, стимулювати мале підприємництво в сфері послуг й агропромислового комплексу.

У прикордонних регіонах доцільно налагодити практику укладання міждержавних угод з питань обміну робочою силою, а також ратифікувати Україною угоди МОП у сфері регулювання соціально-економічних відносин, зокрема тих, що стосуються охорони прав людей, які працюють за кордоном.

Реалізацію регіональної соціальної політики у сфері охорони здоров'я слід здійснювати у рамках реформування всієї системи охорони здоров'я в Україні, зокрема в розрізі запровадження сімейної та страхової медицини. Водночас існує немало регіональних особливостей, пов'язаних з історичним, культурним досвідом, які мали б бути використанні з метою покращення стану здоров'я людей. До основних завдань у цій сфері належать:

- реалізація регіональних програм профілактики та раннього виявлення онкологічних захворювань, програм гігієнічного й морального виховання перш за все підлітків;
- започаткування програм цілеспрямованої розбудови оздоровчої інфраструктури (в т.ч. валеологічних інноваційних центрів), які б надавали як платні, так і безоплатні послуги;
- оптимізація використання рекреаційних спроможностей кожного регіону, розробка та реалізація нових прогресивних технологій рекреації, реабілітації та лікування;
- моніторинг форм власності в сфері охорони здоров'я і її інфраструктури;
- маркетингові дослідження попиту й пропозиції платних і безоплатних медичних послуг;
- оптимізація діяльності страхового ринку на базі атестації робочих місць;
- зміцнення інституту сім'ї як форми найбільш гармонійної життєдіяльності людини.

У сфері освіти та культури регіональна соціальна політика покликана вирішувати такі завдання:

- сприяти закріпленню випускників на виробництві, оптимізувати потребу, зумовлену дефіцитом інженерного персоналу на вітчизняних підприємствах;

- проводити моніторинг обсягів і якості кадрового забезпечення потреб підприємств;
- узаконити рівноправність угод з працевлаштування молодих спеціалістів для підприємств державної та недержавної форм власності, оскільки система оподаткування, на підставі якої формується державний бюджет, з якого фінансуються витрати на підготовку фахівців у вищих навчальних закладах державної форми власності, для всіх підприємств однакова. Особливо це стосується підготовки фахівців технічного спрямування, оскільки ВНЗ недержавної форми власності підготовку таких фахівців не здійснюють;
- забезпечити за прикладом країн Європи (Німеччини) організацію робіт з розвитку державних і недержавних програм стажування студентів і випускників технічних ВНЗ, а також фахівців, управлінських кадрів України на провідних підприємствах зарубіжних держав;
- широко висвітлювати в засобах масової інформації переваги та недоліки місцевих ініціатив щодо формування та реалізації систем захисту населення (особливо окремих верств), роботи страхових фондів, навичок соціальної роботи.

У регіональній економіці темпология дає змогу по-новому осмислити інформацію про швидкість протікання регіональних соціально-економічних процесів територіальних суспільних систем, формувати систему знань про новий поділ праці і його роль у розробці регіональних стратегій подолання бідності населення, становлення середнього класу, зростання добробуту громадян. З її допомогою стає можливим з'ясувати причини зриву прогнозів соціального розвитку територіальних суспільних систем. Адже зміна властивостей останніх може бути по-різному оцінена залежно від системи відліку, з якої ведеться спостереження. Темпология відкриває нові перспективи досліджень соціалізаційних процесів розвитку територіальних суспільних систем (системи соціального захисту, ринку праці, страхового ринку тощо), котрі є похідними процесів інституалізації й ефективізації, які відбуваються в ній.

Література

1. Борецька Н.П. Соціальний захист населення на сучасному етапі: стан і проблеми. – Донецьк: Янтар, 2001. – 352 с.
2. Модель соціального бюджету: методологія і система функціонування / Баранова Н., Дієва Н., Медвідь З., Савченко Н. // Праця, зарплата, соціальний захист: проблеми та шляхи вирішення. – К., 2002. – С. 228–265.
3. Герасимчук З.В. Регіональна політика сталого розвитку: методологія формування, механізми реалізації. – Луцьк: Надстир'я, 2001. – 528 с.
4. Денисов Ю., Савельєв Л., Шевчук Л. Регіональний дискурс: сутність, еволюція, сучасні уявлення // Регіональна економіка. – 2003. – № 1. – С.179–185.
5. Гришкін В.О. Науково-методологічні основи соціалізації економіки та забезпечення соціальної динаміки суспільства: Автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.02.03 / Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2005. – 36 с.
6. Макарова О.В. Державні соціальні програми: теоретичні аспекти, методика розробки та оцінки. – К.: Ліра-К, 2004. – 328 с.

7. Гончарук Л.Я. *Ефективність соціальної політики в умовах ринкових перетворень: проблеми соціалізації економічного розвитку / Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.09.01. – Львів: ІРД НАН України. – 2001. – 16 с.*

УДК 338.43 (477)

О.М. ЖУРКАНУ
Рада по вивченню продуктивних сил України НАН України

ОЦІНКА РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

На порозі реформ сільське господарство залишилось із технікою, що вичерпала свій ресурс, та без матеріальних можливостей її відтворення, стимулюючих форм і систем праці. Ситуація ускладнилася різким скороченням обсягів державної підтримки та утриманськими настроями, що сформувалися протягом тривалого періоду соціалістичного господарювання. Ці та інші чинники витіснили суспільне виробництво аграрного сектору, тобто великі підприємства, на друге місце.

Головну роль у цей період почали відігравати господарства населення як сільськогосподарські виробники. Вони виявилися більш життєздатними, вирішивши проблему самозабезпечення продуктами харчування та значною мірою заповнивши продовольчі ринки. Підприємства наразі беруть лише часткову участь в ринковому товарообігу.

Простої фіксації факту підвищення ролі господарств населення в сільськогосподарському виробництві не достатньо, щоб робити висновки про позитивні тенденції та доцільність зосередження виробництва в секторі домашніх господарств. Для цього потрібно провести аналіз ефективності їх виробничої діяльності порівняно з сільськогосподарськими підприємствами.

Цій проблемі присвятили праці багато українських учених. Зокрема, за останній період вийшла низка робіт з аналізу ефективності виробництва в домогосподарствах, авторами яких є О. Онищенко [1], П. Саблук [2], О. Шпичак [3]. Вони висвітлюють стан аграрного сектору в пореформений період та роль як сільськогосподарських підприємств із різними організаційно-правовими формами, так і господарств населення в сільськогосподарському виробництві.

Для аналізу сільського господарства як складової частини економіки та його ефективності система національних рахунків необхідно три основних блоки даних: про обсяги виробництва, використані ресурси та, як результативний показник, створену додану вартість.

Метою статті є дослідження трансформації земельних ресурсів в Україні та аналіз змін у використанні трудових ресурсів аграрного сектору.